

ACTA HISTRIAE
33, 2025, 4

UDK/UDC 94(05)

ISSN 1318-0185
e-ISSN 2591-1767

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper
Società storica del Litorale - Capodistria

ACTA HISTRIAE

33, 2025, 4

KOPER 2025

ISSN 1318-0185
e-ISSN 2591-1767

UDK/UDC 94(05)

Letnik 33, leto 2025, številka 4

Odgovorni urednik/

**Direttore responsabile/
Editor in Chief:**

Darko Darovec

Uredniški odbor/

**Comitato di redazione/
Board of Editors:**

Gorazd Bajc, Furio Bianco (IT), Flavij Bonin, Paolo Broggio (IT), Stuart Carroll (UK), Àngel Casals Martínez (ES), Alessandro Casellato (IT), Dragica Čeč, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Marco Fincardi (IT), Darko Friš, Aleksej Kalc, Borut Klabjan, Urška Lampe, Amanda Madden (USA), John Martin (USA), Robert Matijašić (HR), Aleš Maver, Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Jeppe Büchert Netterstrøm (DK), Žiga Oman, Egon Pelikan, Luciano Pezzolo (IT), Jože Pirjevec, Claudio Povolito (IT), Marijan Premovič (MNE), Colin Rose (CA), Vida Rožac Darovec, Tamara Scheer (AT), Polona Tratnik, Boštjan Udovič, Marta Verginella, Nancy M. Wingfield (USA), Salvatore Žitko.

Uredniki/Redattori/

Editors:

Žiga Oman, Urška Lampe, Boštjan Udovič, Jasmina Rejec

Prevodi/Traduzioni/

Translations:

Cecilia Furioso Cenci (it.), Žiga Oman (angl.), Petra Berlot (angl./it.)

Lektorji/Supervisione/

Language Editors:

Žiga Oman (angl., slo.), Cecilia Furioso Cenci (it.), Karry Close (ang.), Yuri Barron (angl.)

Založnika/Editori/

Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / Società storica del Litorale - Capodistria® / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente®

Sedež/Sede/Address:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, SI-6000, Koper-Capodistria, Garibaldijeva 18 / Via Garibaldi 18, e-mail: actahistriae@gmail.com; https://zdjp.si/en/p/actahistriae/

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Naklada/Tiratura/Copies:

300 izvodov/copie/copies

Finančna podpora/

Supporto finanziario/

Financially supported by:

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije / Slovenian Research and Innovation Agency

Slika na naslovnici/

Foto di copertina/

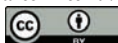
Picture on the cover:

Horus kot jezdec, ki premaga sile zla. Egipt, 4. stoletje n. št. / Horus come cavaliere che sconfigge le forze del male. Egitto, IV secolo d.C. / Horus as a horseman defeating evil forces. Egypt, fourth century AD (source: Wikimedia Commons).

Redakcija te številke je bila zaključena 30. decembra 2025.

Revija Acta Histriae je vključena v naslednje podatkovne baze / Gli articoli pubblicati in questa rivista sono inclusi nei seguenti indici di citazione / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in: CLARIVATE ANALYTICS (USA): Social Sciences Citation Index (SSCI), Social Scisearch, Arts and Humanities Citation Index (A&HCI), Journal Citation Reports / Social Sciences Edition (USA); IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); International Bibliography of the Social Sciences (IBSS) (UK); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); DOAJ.

To delo je objavljeno pod licenco / Quest'opera è distribuita con Licenza / This work is licensed under a Creative Commons BY 4.0.

Navedila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.

Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: <https://zdjp.si/it/>.

The submission guidelines and all articles are freely available in color via website <http://zdjp.si/en/>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Polona Tratnik: Saint George, the Dragon Slayer: Sacralized Violence and the Allegorical Union of Sacred and Secular Power	617
<i>San Giorgio, l'uccisore di draghi: violenza sacralizzata e unione allegorica di potere sacro e secolare</i>	
<i>Sveti Jurij, ubijalec zmaja: posvečeno nasilje in alegorična združitev posvetne in cerkvene oblasti</i>	
Jelena Đurišić: Criminal Offences Against Life, Limb, and Property in Kotor (Fifteenth to Seventeenth Century)	669
<i>Delitti contro la persona e il patrimonio commessi a Cattaro (XV–XVII secolo)</i>	
<i>Kazniva dejanja zoper življenje, telo in premoženje v Kotorju (15.–17. stoletje)</i>	
Erdal Çiftçi & Hakan Kaya: State-Making in the Ottoman Periphery: Tanzimat Reforms in the Sanjak of Bayezid in the Mid-Nineteenth Century	691
<i>La creazione dello stato nella periferia ottomana: le riforme del Tanzimat nel sangiacato di Bayezid a metà del XIX secolo</i>	
<i>Izgradnja države na osmanski periferiji: tanzimatske reforme v sandžaku Bajezid sredi 19. stoletja</i>	
Aleš Maver, Manica Godec Čizmarevič & Miro Hribernik:	
Jan Šedivý kot posrednik med slovensko in belorusko ter ukrajinsko kulturo	721
<i>Jan Šedivý come mediatore tra la cultura slovena e quella bielorusa e ucraina</i>	
<i>Jan Šedivý as a Mediator between Slovenian and Belarusian and Ukrainian Cultures</i>	
Gorazd Bajc & Veronika Mešić: Sodne obravnave mladoletnic, žrtev spolnih zlorab, pred okrožnimi sodišči Maribor, Murska Sobota in Celje v obdobju med letoma 1930 in 1941	741
<i>Processi per violenza sessuale sulle minorenni davanti ai tribunali distrettuali di Maribor, Murska Sobota e Celje, 1930–1941</i>	
<i>Court Hearings on Sexual Violence against Female Minors by the District Courts of Maribor, Murska Sobota, and Celje, 1930–1941</i>	

Kaja Mujdrica: *Le printemps slovène – vent de liberté sur la Slovénie.*

Francoski pogled na politične in družbene razmere
v Socialistični republiki Sloveniji, 1987–1988 767
Le printemps slovène – vent de liberté sur la Slovénie.
Il punto di vista francese sulla situazione politica e sociale
in Repubblica socialista di Slovenia, 1987–1988
Le Printemps Slovène – Vent de Liberté sur la Slovénie.
A French Perspective on the Political and Social Situation
in the Socialist Republic of Slovenia, 1987–88

Janez Osojnik: Pogled britanske diplomacije na slovenske secesionistične
težnje ob koncu osemdesetih let in na slovenski plebiscit 793
Il punto di vista della diplomazia britannica sulle
aspirazioni secessioniste slovene alla fine
degli anni Ottanta e sul plebiscito sloveno
The Perception of British Diplomacy on Slovenian Secessionist T
endencies in the Late 1980s and on the Slovenian Plebiscite

POROČILA

RELAZIONI

REPORTS

Angelika Ergaver: Conference Report on International Symposium:
Justifying Interpersonal Violence in Early Modern Europe
(Online, 23 April 2025) 817

Veronika Kos: Conference Report on *12th Istrian History Biennale:*
International Scientific Conference: Violentia, conflictus, aggressio...
Violence in the History of the Adriatic, 22–24 May 2025, Poreč/Parenzo 821

Cecilia Furioso Cenci: Conference Report on the 23rd International
Oral History Association Conference *Re-Thinking Oral History*,
16–19 September 2025, Krakow 827

OCENE

RECENSIONI

REVIEWS

Štefan Hadalin: *Zajc, Marko, Smiljanić, Ivan & Meta Remec:*
SAMOMOR MED SIMPTOMOM IN METAFORO.
Ljubljana,: Inštitut za novejšo zgodovino,
2025, 187 strani. 837

SODNE OBRAVNAVE MLADOLETNIC, ŽRTEV SPOLNIH ZLORAB, PRED OKROŽNIMI SODIŠČI MARIBOR, MURSKA SOBOTA IN CELJE V OBDOBJU MED LETOMA 1930 IN 1941

Gorazd BAJC

Univerza v Maribor, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija

e-mail: gorazd.bajc@um.si

Veronika MEŠIČ

Zlatoličje 64 a, 2205 Starše, Slovenija

e-mail: veronika.mesic@student.um.si

IZVLEČEK

Članek tematizira sodno obravnavo mladoletnic (deklet do 14. leta oz. tudi starejših do 18 let, če še niso imele spolnega odnosa), žrtev spolnih zlorab, pred Okrožnimi sodišči Maribor, Murska Sobota in Celje med letoma 1930 in 1941. Posebej se delo osredinja na sodne obravnave mladoletnih žrtev, na izpovedi žrtev in odločitve sodišč pri izrekanju sodbe obdolžencem. Analiza sodnih spisov, nanašajočih se na spolne zlorabe mladoletnic, ohranjenih v Pokrajinskem arhivu Maribor in Zgodovinskem arhivu Celje, je pokazala, da je bila sodna praksa med sodišči neenotna s kazenskimi pravili, kot jih je določal tedanji Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije, kar je razvidno predvsem v odmerjanju nižjih in milejših kazni obdolžencem.

Ključne besede: Krivični zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije), spolna zloraba mladoletnice, spolno nasilje, Okrožno sodišče Maribor, Okrožno sodišče Murska Sobota, Okrožno sodišče Celje

PROCESSI PER VIOLENZA SESSUALE SULLE MINORENNI DAVANTI AI TRIBUNALI DISTRETTUALI DI MARIBOR, MURSKA SOBOTA E CELJE, 1930–1941

SINTESI

L'articolo tratta il tema dei processi dinanzi ai tribunali distrettuali di Maribor, Murska Sobota e Celje tra il 1930 e il 1941 relativi alle vittime minorenni (ragazze fino a 14 anni o anche più grandi fino a 18 anni, se non avevano avuto ancora rapporti sessuali) di abusi sessuali. In particolare, il lavoro si focalizza sulle testimonianze delle vittime nei procedimenti e sulle decisioni dei tribunali nella pronuncia delle sentenze nei confronti degli imputati. L'analisi dei fascicoli giudiziari relativi agli abusi sessuali su minori,

conservati nell'Archivio Provinciale di Maribor e nell'Archivio Storico di Celje, ha dimostrato che la prassi giudiziaria tra i tribunali non era uniforme con le norme penali stabilite dal Codice penale del Regno di Jugoslavia, come risulta evidente soprattutto nell'imposizione di pene più lievi e clementi agli imputati.

Parole chiave: Codice penale del Regno di Jugoslavia, abuso sessuale su minore, violenza sessuale, Tribunale distrettuale di Maribor, Tribunale distrettuale di Murska Sobota, Tribunale distrettuale di Celje

UVOD¹

V pričujočem članku se ukvarjamo s sodnimi obravnavami zaradi spolnih zlorab mladoletnic pred tremi okrožnimi sodišči v tedanji Dravski banovini – v Mariboru, Murski Soboti in Celju. Na podlagi izbranih primerov smo proučili kazniva dejanja spolne zlorabe mladoletnic (po tedaj veljavnem *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* so bila to dekleta do 14. leta oz. tudi starejša, do 18 let, če so bile »device«, tj. dekleta, ki še niso imela spolnega odnosa), pri čemer smo se osredotočili na žrtve in obdolžence takih kaznivih dejanj, predvsem pa na olajševalne okoliščine pri odmerjanju kazni v prid slednjim.

Tematiko smo raziskali s pomočjo dostopne znanstvene in strokovne literature, ki je v slovenskem zgodovinopisju sicer (še vedno) skromna (navedimo nekaj najnovejših, npr. Bajc & Mešič, 2024; Remec, 2018; Ratej, 2015; Podvratnik, 2010), v pravni, sociološki in kriminološki znanosti pa nekoliko bolj dostopna (npr. Korošec, 2008; Kanduč et al., 1998; Kanduč, 1998; 2018, Kanduč et al., 2012), predvsem pa z analizo primarnih virov, ki jih hranita Pokrajinski arhiv Maribor (PAM) in Zgodovinski arhiv Celje (ZAC). V prvem smo proučili dva fonda – fond Okrožno sodišče Maribor in fond Okrožno sodišče Murska Sobota, v katerih smo poiskali primere spolnega nasilja nad ženskami, posebej pa smo se osredotočili na primere spolnih zlorab mladoletnic. Ravno tako smo analizo sojenih primerov izvedli v Zgodovinskem arhivu Celje, kjer smo preučili fond Okrožno sodišče Celje.

V članku najprej orišemo delovanje in sestavo kazenskega sodstva v Kraljevini Jugoslaviji med letoma 1930 in 1941, nato pa se na podlagi *Kazenskega zakonika kraljevine Jugoslavije* (Dolenc, 1929) osredotočimo na pojmovanje spolnega nasilja

¹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0372 *Slovenska identiteta in kulturna zaveza v jezikovno in etnično stičnih prostorih v preteklosti in sedanjosti*, raziskovalnega projekta J7-60128 *AID HCH – Presežek pri razvoju humanistike in kulturne dediščine z umetno inteligenco*, in RSF UM – Programskega jedra *UM Dediščinska znanost in podnebne spremembe: nove raziskave z interdisciplinarnim pristopom in uporabo umetne inteligence*, ki jih financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

in predvidenih kazni za kaznivo dejanje spolne zlorabe mladoletnice. V jedrnem delu članka izpostavljamo nekaj izbranih primerov spolnih zlorab mladoletnic, ki so se odvili pred omenjenimi okrožnimi sodišči.

KAZENSKO SODSTVO V KRALJEVINI JUGOSLAVIJI MED LETOMA 1930 IN 1941

Sodstvo v Kraljevini Jugoslaviji je spadalo pod pristojnost t. i. Ministrstva pravde (pravosodno ministrstvo), ki je bilo, poleg še enajstih drugih ministrstev, z uredbo, dne 31. marca 1929, podrejeno kralju. Pod pristojnost Ministrstva pravde so spadala vsa sodišča, razen vojaškega, kazenskega in drugih podobnih zavodov, državnega tožilstva, mednarodnega prava, urejanja zbornika o zakonih in uredbah ter nekaterih drugih. Pravosodni minister je sodnike in sodišča nadzoroval, *Zakon o sodnikih rednih sodišč* je namreč določal, da lahko minister izvaja nadzor nad sodniki sreskih (to so nekdanja okrajna sodišča), okrožnih in trgovinskih sodišč, in sicer preko sodnih inšpektorjev (Melik, 2000).

Dne 18. januarja 1929 je v veljavo stopil *Zakon o ureditvi rednih sodišč*, ki je določil, da sodno oblast izvršujejo redna sodišča, med katera so spadala sreska (okrajna), okrožna, trgovinska, apelacijska in kasacijska sodišča. Sreska sodišča so bila omejena na pristojnost svojega okraja oz. sreza in so lahko samostojno vodila kazenski postopek v tistih kazenskih zadevah, za katere je *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* določal kazen strogega zavora, zavor do enega leta ali denarno kazen. Pristojna so bila za ves kazenski postopek zoper prestopke mlajših mladoletnikov² (oz. nedoletnikov, kot so bili imenovani v *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije*). Bila so najnižja sodišča v pravosodni strukturi, ki so samostojno vodila postopke le v primerih mlajših mladoletnikov, v primeru starejših mladoletnikov³ in polnoletnih (od 21. leta naprej) so to pristojnost prevzela okrožna sodišča, kjer pa so sreska sodišča lahko sodelovala v pripravljalnem postopku. Sreska sodišča je vodil starešina sodišča (Melik, 2000).

Okrožna sodišča so odločala v zadevah na prvi in drugi stopnji. Na prvi stopnji so delovala enoosebno ali zborna. Enoosebna okrožna sodišča so razsojala o zadevah starejših mladoletnikov in polnoletnih, in sicer v tistih primerih, ko je bila v *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* zagrožena kazen zavora ali strogega zavora nad enim letom. Zborna sodišča so sodila v senatih po tri ali pet sodnikov, ki so vodili glavno razpravo v tistih primerih, ki jih je *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* imenoval zločinstva. Na drugi stopnji so taki senati treh sodnikov odločali o prizivih oz. pritožbah zoper izrečene obsodbe ali rešitve okrajnih sodišč. Med letoma 1930 in 1938 so na ozemlju Dravske banovine obstajala štiri okrožna sodišča, in sicer

2 Mlajši mladoletnik je po *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* oseba med 15. in 18. letom starosti (Dolenc, 1929, 87).

3 Starejši mladoletnik je po *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* oseba med 18. in 21. letom starosti (Dolenc, 1929, 87).

Okrožno sodišče Celje z dvanajstimi sreskimi sodišči, Okrožno sodišče Maribor z enajstimi sreskimi sodišči, Okrožno sodišče Ljubljana s trinajstimi sreskimi sodišči in Okrožno sodišče Novo mesto s trinajstimi sreskimi sodišči. Dne 14. aprila 1938 je bilo ustanovljeno še novo, peto, Okrožno sodišče Murska Sobota, v katerega so od 27. aprila 1938 spadala štiri sreska sodišča, in sicer Sresko sodišče Murska Sobota, Dolnja Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona. S tem je tudi Okrožno sodišče Maribor izgubilo ta štiri sreska sodišča, ohranilo pa je sedem sreskih sodišč, in sicer v Mariboru, Marenbergu (Radljah ob Dravi), Ormožu, Slovenski Bistrici, Sv. Lenartu (Lenart v Slovenskih goricah), na Prevaljah in Ptuju. V upravo Okrožnega sodišča Celje pa so spadala sreska sodišča v Brežicah, Celju, Gornjem Gradu, Konjicah, Laškem, Rogatcu, Sevnici, Slovenj Gradcu, Šmarjah, Šoštanju in na Vranskem. Vsa tri okrožna sodišča – Maribor, Murska Sobota in Celje – so bila podrejena Apelacijskemu sodišču v Ljubljani in kasacijskemu sodišču v Zagrebu (t. i. Oddelek B Stola sedmorice v Zagrebu) (Melik, 2000). V pričujočem članku bodo predmet obravnave tri Okrožna sodišča – v Mariboru, Murski Soboti in Celju.

V nadaljevanju bomo na kratko opisali sodni postopek, kot se je vršil na okrožnih sodiščih. Vsak kazenski postopek zoper zločinstva ali prestopke je bil sestavljen iz pripravljalnega, predhodnega in glavnega dela. Namen pripravljalnega dela je bil pripraviti vso potrebno gradivo, sestavljeno iz poizvedb in preiskav, za morebitno obtožbo. V predhodnem delu postopka je tožilec odločil, ali bo na podlagi gradiva iz pripravljalnega dela obtožil obdolženca oz. osumljenca. V kolikor se je tožilec odločil obtožiti obdolženca, je sodišče sprožilo sodno obravnavo, lahko pa je postopek zaustavilo (npr. v primeru pomanjkanja dokazov). Glavni del postopka je temeljil na glavni obravnavi, na kateri so bili predstavljeni dokazi zoper obdolženca in je bila sprejeta sodba. Glavna razprava je bila sestavljena iz zaslišanja obdolženca in zaslišanja prič, po potrebi tudi zaslišanja sodnega izvedenca. Sodba se je izrekla »V imenu njegovega veličanstva kralja«. Vsi koraki v sodnem postopanju so morali biti zapisani in evidentirani ter združeni v sodni spis, ki je dobil posebno oznako. Oznaka spisa je bila sestavljena iz oznake vpisnika – v pričujočem članku so obravnavani vpisniki z oznako Kzp⁴ – zaporedne številke, pod katero je bilo dejanje vpisano v vpisnik, in zadnjih dveh številke leta, v katerih je bil spis vpisan v vpisnik (Melik, 2000).

Glavna razprava se je na sodišču lahko vršila javno ali tajno. Javnost je bilo v vsakem trenutku sodne obravnave možno izključiti, če je sodišče ugotovilo, da bi njena vključenost vplivala na javni red, javno moralo oz. državno varnost. Kot navaja Jelka Melik, je bila v času Kraljevine Jugoslavije v sodnem postopku odpravljena tudi porota, čemur naj bi na Slovenskem v večini nasprotovali in se zavzeli za ohranitev sodnikov laikov. Ista avtorica navaja, da so pogosto o sodnih procesih pisali časopisi, predvsem v začetku tridesetih let, po letu 1935 pa so ta poročila izginila, saj je večina procesov prav po tem letu postala tajna (Melik, 2007).

4 Vpisniki in spisi Kzp so se vodili za kazenske zadeve za zločinstva in prestopke starejših nedoletnih in polnoletnih oseb (Melik, 2000, 48).

KAZENSKI ZAKONIK KRALJEVINE JUGOSLAVIJE IN OBRAVNAVA SPOLNEGA NASILJA

Čeprav je jugoslovanska država obstajala že od konca leta 1918 (najprej Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, od 1929 pa Kraljevina Jugoslavija), je svoj prvi kazenski zakonik dobila šele s 1. januarjem 1930. Za nekdanje avstro-ogrske dežele je do leta 1930 veljal avstrijski *Kazenski zakon o zločinih, prestopkih in prekrških* iz leta 1824,⁵ za preostale dele države pa so v veljavo razširili stari *Srbski kazenski zakonik*,⁶ ki je temeljil na pruskem kazenskem zakoniku iz leta 1851. Kot navaja Metod Dolenc, eden izmed tedanjih vodilnih slovenskih pravnikov, se je že januarja 1921 sestala posebna komisija, ki je od Ministrstva pravde dobila nalogo, da izdela načrt za enotni kazenski zakonik, ki pa ni bil sprejet. Nov predlog skupnega kazenskega zakonika je nastal februarja 1926, a tudi ta ni bil sprejet, saj je pred možno obravnavo predloga bila narodna skupščina v Beogradu že razpuščena (Dolenc, 1929, 11). Nazadnje je bil 27. januarja 1929 sprejet zakon, ki je bil podlaga za *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije*,⁷ ki je poenotil sodno prakso po državi. Kot navaja Dolenc, je bil *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* pravzaprav preoblikovan *Srbski kazenski zakonik* z najnovejšimi dognanji drugih držav – zakoniki Češkoslovaške, Nemčije, Avstrije in Švice (Dolenc, 1929; Korošec, 2008).

Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije se je delil na dva dela – obči in posebni, pri čemer je prvi obsegal enajst poglavij, drugi pa šestnajst. Obči del zakonika je zajemal razlago pojmov, uporabljenih v zakoniku (npr. zastaranje primerov, vrste in trajanje kazni, opredelitev kaznivih dejanj), posebni del zakonika pa je bil namenjen opredelitvi in razložitvi posameznih kaznivih dejanj. *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* je opredeljeval dve vrsti kaznivih dejanj – zločinstva in prestopke. Zločini so bili po zakoniku »ona kazniva dejanja, za katera prepisuje [predpisuje] zakon smrtno kazen, robijo ali zatočenje«, prestopki pa vsa dejanja »za katera predpisuje zakon strogi zapor, zapor ali denarno kazen« (Dolenc, 1929, 13–14). *Smrtna kazen* je bila zagrožena za deset najtežjih zločinov. *Robija*⁸ je lahko bila dosmrtna ali časna, slednja se je izrekala za obdobje najmanj enega in največ desetih let ter je bila najvišja prostostna kazen, ki se je izrekala za tista kazniva dejanja, ki so bila storjena iz nečastnih nagibov. Prestajala se je v posebnih kazenskih zavodih. *Zatočenje* je bilo prostostna kazen pri težkih kaznivih dejanjih, pri katerih niso bili zasledeni nečastni nagibi, trajalo pa je od enega do dvajset let. *Strogi zapor* in *zapor* sta bila predvidena za manj težka dejanja, ki so bila storjena iz nečastnih nagibov, za dobo od sedmih dni do največ petih let (Dolenc, 1929; Melik, 2000).

5 V izvirnem poimenovanju *Österreichisches Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Übertretungen*, v veljavo je stopil 27. maja 1852.

6 V izvirnem poimenovanju *Kaznitelni zakonik za Knjažestvo Srbiju*, v veljavo je stopil 29. marca 1860.

7 V izvirnem poimenovanju *Krivični zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca*.

8 Ta beseda se pred uveljavitvijo *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije* na Slovenskem ni uporabljala in v slovenščini nima prevoda. Še najboljše bi jo lahko prevedli kot »težka ječa« (Melik, 2000, 12; prim. Dolenc, 1929, 18).

Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije je predvideval, da lahko storilec kaznivo dejanje stori naklepoma ali iz malomarnosti. Če je bilo dejanje storjeno naklepoma, se je storilec vnaprej zavedal posledice svojega dejanja in ne glede nanjo pristal na izvršitev kaznivega dejanja. Kadar je bilo kaznivo dejanje storjeno iz malomarnosti, se je storilec prav tako vnaprej zavedal posledice svojega dejanja, a je verjel, da do te posledice ne bo prišlo. Kazenski zakonik je določal tudi, da neznanje ali nepravilno pojmovanje kazenskega zakonika ni bilo opravičilo za nikogar. Kot je pojasnil Dolenc, naj bi bil zakonik »nekakšen kodeks norm, ki jih mora vsak razsoden človek poznati in upoštevati« zato naj ne bi obstajali razlogi, iz katerih storilci ne bi poznali posledic svojih dejanj (Dolenc, 1929, 47, 61).

Prav tako je *Kazenski zakonik* določal, da se otrok do dopolnjenega 14. leta starosti ne sme preganjati ali kaznovati za nobeno kaznivo dejanje, ki ga kot tako določa zakonik. Obenem ni bilo dovoljeno kaznovati mlajših mladoletnikov med 15. in 17. letom starosti, če se mladoletnik ni zavedal narave in pomena svojega dejanja. Če pa se je tak mladoletnik zavedal posledic svojega dejanja, se je kot kaznen lahko izrekel ukor, odpust na preizkušnjo ali oddaja v zavod za vzgajanje. Starejši mladoletniki med 18. in 21. letom so lahko bili kaznovani za kazniva dejanja, za katera se je izrekala smrtna kazen ali dosmrtna robija, a se je takšna kazen omilila na časno robijo ali zatočenje najmanj sedmih let. Če je kaznivo dejanje predvidevalo časno kazen, se je lahko izrekala milejša kazen strogega zapor ali zapor (Dolenc, 1929, 80–83, 87–88).

Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije je določal, da se kaznuje tudi poskus kaznivega dejanja. Oseba, ki je začela izvršitev naklepnega kaznivega dejanja, a ga ni dokončala, se je kaznovala vedno, kadar je šlo za zločin, za prestopok pa samo, če je tako določal zakonik. Prav tako je bilo določeno, da se lahko storilca pri poskusu kaznivega dejanja kaznuje mileje, kot če bi bilo dejanje izvršeno (Dolenc, 1929).

Spolno nasilje je *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* v svojem XXIV. poglavju obravnaval kot t. i. *Kazniva dejanja zoper javno moralo* (členi 269–289). 269. člen se je imenoval »posiljenje spolno zrele ženske v normalnem stanju« in je z robijo v trajanju do desetih let kaznoval vsakogar, ki »primora žensko osebo, s katero ni oženjen, s silo ali s pretnjo istočasne nevarnosti za življenje ali telo do telesne združitve« in vsakogar, ki »izvrši telesno združitev z žensko osebo, ki jo spravi predhodno v nezavestno stanje ali jo drugače onesposobi za obrambo« (Dolenc, 1929, 412). Kot posilstvo je ta člen obravnaval »telesno združitev« moškega s spolno zrelo žensko, s katero ni bil poročen. Spolno zrelost je zakonik določal od 14. leta naprej. 270. člen je kot posilstvo pojmoval »posiljenje spolno zrele ženske v nenormalnem stanju« in kaznoval vsakogar, ki izvrši »telesno združitev z žensko osebo, ki zbog duševne bolezni, slaboumnosti, omamljene zavesti ali iz drugih vzrokov ni sposobna za obrambo«. Tako kaznivo dejanje se je kaznovalo z robijo do osmih let. Razlika med omenjenima členoma je v pojmovanju t. i. »normalnega« in »nenormalnega stanja« ženske. Dolenc razlaga, da v 269. členu moški storilec žensko spravi iz »normalnega« v »nenormalno stanje«, v katerem ni sposobna za obrambo, bodisi s fizično silo ali z omamljanjem, alkoholizirano

idr. V nasprotju pa je po 270. členu ženska že predhodno v »nenormalnem stanju«, ki pa ga ne povzroči storilec, ampak se ga pri svoji žrtvi predhodno zaveda (npr. da je žrtev »slaboumna«, boleha za duševno boleznijo). Odrasla ženska oseba po *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* ni mogla biti storilka kaznivih dejanj po 269. in 270. členu (Dolenc, 1929, 412, 414). Za primerjavo je stari *Avstrijski kazenski zakonik* za kaznivo dejanje posilstva nalagal težko ječo med petimi in desetimi leti, v kolikor je bila povzročena hujša škoda na življenju ali zdravju žrtve pa se je lahko storilcu naložila kazen v trajanju med desetimi in dvajsetimi leti. Prav tako je kot posilstvo ta zakonik obravnaval samo spolno združitev moškega z žensko, s katero ni bil v zakonskem stanju (Stergar, 1995, 75). Tako je torej novi, *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* nalagal nižjo kazen kot stari, *Avstrijski kazenski zakonik*.

Členi 273 do 279 so obravnavali spolne zlorabe mladoletnih oz. spolno nezrelih oseb. Tako je 273. člen določal, da se storilca, ki »izvrši z žensko osebo, ki ni dovršila štirinajstega leta, telesno združitev«, kaznuje z robijo do desetih let. Kdor pa je proti taki osebi izvršil »nečisto dejanje«, se je kaznoval s »strogim zaporom«, a le na predlog.⁹ Kot »telesno združitev« je zakonik predvideval združitev moškega in ženskega spolovila (penetracijo v nožnico), kot »nečisto dejanje« pa vsa dejanja, ki niso povezana s spojem spolovil (npr. otipavanje, neželjeno dotikanje spolovil, razkazovanje spolovil žrtvi) (Dolenc, 1929, 416–417). Člen 274 *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije* je obravnaval spolno zlorabo mladoletnih oseb. Določal je, da se z robijo do petih let kaznuje tiste osebe, ki bi »zlorabile moško osebo pod štirinajstim letom za telesno združitev«, in tiste osebe, ki bi »izvršile telesno združitev s svojim mladoletnim pastorkom, posvojenim otrokom, rejencem ali rejenko ali varovanko«. Tista oseba, ki je izvršila »nečisto dejanje« nad takimi osebami, je bila kaznovana s strogim zaporom. Pri prvem primeru je šlo za kaznivo dejanje, pri katerem je spolni odnos z mladoletno moško osebo izvedla, kot sta pojasnjevala pravnika Metod Dolenc in Rudolf Sajovic, zgolj spolno zrela odrasla ženska; v drugem primeru pa je šlo za kaznivo dejanje, pri katerem je spolni odnos izvedla bodisi odrasla moška bodisi odrasla ženska oseba (Dolenc & Sajovic, 1932, 137). Člen 275 je opredeljeval spolno zlorabo s strani zaupane osebe. Zagrožena kazen je bila robija do desetih let, in sicer se je z njo kaznovalo tisto osebo, ki je izvršila »kot starešina telesno združitev«.¹⁰ Ponovno je šlo samo za spolni odnos s penetracijo, ki pa je lahko bil izvršen tako nad mladoletno kot tudi polnoletno osebo, pri tem pa je potrebno omeniti, da v tem primeru zakonik ni določal niti spola storilca niti spola žrtve. Tudi člen 276 je predvideval zlorabo zaupanja, a v tem primeru je šlo za zlorabo

9 Pregon na predlog pomeni, da oškodovanec poda predlog za pregon storilca na ustrezne institucije, ki so za ta pregon zadolžene (npr. policija, tožilstvo) (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2025).

10 Kazenski zakonik je ob starešinah omenjal tudi nadzornike, zdravnike, verske predstavnike, vzgojitelje, učitelje, nadzornike v zaporu, bolnici, sirotišnici, v zavodu in druge, ki so izkoristili svoj položaj in imeli vpliv na žrtev (Dolenc, 1929, 419).

zaupanja mladoletne »spolno neomadeževane deklice«, ki je že dopolnila 14. leto starosti. Šlo je torej za spolni odnos moške odrasle osebe z »devico v fiziološkem smislu«, tj. dekletom, ki še ni imelo spolnega odnosa. Za takšno dejanje je bila predvidena kazen zavora najmanj šestih mesecev. Če se je storilec z žrtvijo takega dejanja poročil, ga niso kaznovali, pregon pa se je začel samo na predlog (Dolenc, 1929, 419–421). Če primerjamo *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* in stari *Avstrijski kazenski zakonik* je slednji za spolno zlorabo dečka ali deklice pod štirinajstim letom starosti nalagal težko ječo v trajanju od enega do petih let, v posebej težkih okoliščinah tudi do desetih let (Stergar, 1995, 76). Ponovno lahko opazimo, da je v primerjavi s starim zakonikom novi, jugoslovanski nalagal milejše kazni. Člen 277 je predvideval »zlorabo ženske v nuji«. Kdor bi izkoristil nujo (stisko), v kateri se je znašla spolno neomadeževana ženska in jo s tem prisilil v telesno združitev ali nečisto dejanje, se je kaznoval s strogim zaporom. »Nuja« je bila lahko, kot navaja Dolenc, ekonomske ali moralne narave (npr. skrb, strah za svoje). Storilec takega kaznivega dejanja je lahko bil samo moški. Pregon takega dejanja se je začel na predlog, storilca pa niso kaznovali, če se je z uvedeno žensko poročil (Dolenc, 1929, 422–423).

Členi 280 do 283 so predvidevali različne prekrške v zvezi s prostitucijo, s katero so se najpogosteje preživljale ženske. Ti členi so ženske inkriminirali kot storilke teh kaznivih dejanj. Člen 284 je kaznoval »krvosramnost« oz. incest. Z robijo desetih let se je kaznovala vsaka »telesna združitev med sorodniki v premi vrsti«, z robijo do petih let pa »telesna združitev med sorodniki po krvi v stranski vrsti do vštete druge stopnje« (Dolenc, 1929, 425–429). Člen 285. člen je kaznoval »nečistost med ljudmi« oz. homoseksualnost, člen 286 pa »nečistost z živaljo«. Člen 287 je predvideval zaporno ali denarno kazen za kaznivo dejanje javne izvršitve »nečistega dejanja«, tj. npr. spolni odnos v javnosti (Dolenc, 1929, 431–432).

IZBRANI PRIMERI OBRAVNAV SPOLNIH ZLORAB MLADOLETNIC PRED OKROŽNIMI SODIŠČI MARIBOR, MURSKA SOBOTA IN CELJE

O ohranjenih virih

Primere spolnega nasilja, sojenega pred Okrožnim sodiščem Maribor in Okrožnim sodiščem Murska Sobota v dveh fondih (fond Okrožno sodišče Maribor, fond Okrožno sodišče Murska Sobota) hrani Pokrajinski arhiv Maribor (PAM 0645, 003; PAM 0684, 002). Proučili smo kazenske zadeve z oznakami Kzp, in sicer tiste sodne spise, ki so se nanašali na spolno nasilje nad ženskami, s posebnim ozirom na primere spolnih zlorab mladoletnic. Prav tako smo si ogledali vpisnike obeh okrožnih sodišč. Primere spolnega nasilja, sojenega pred Okrožnim sodišče Celje v fondu Okrožno sodišče Celje, pa hrani Zgodovinski arhiv Celje (ZAC 0609). Tudi tukaj smo si ogledali vpisnike Okrožnega sodišča Celje in sodne spise nanašajoče na spolno nasilje nad ženskami, s posebnim ozirom na primere spolne zlorabe mladoletnic.

V PAM¹¹ smo si skupno ogledali 32 sodnih spisov nanašajočih se na spolno nasilje nad ženskami, od tega jih je bilo 14 sojenih pred Okrožnim sodiščem Maribor, izmed teh primerov¹² se je en (7 % vseh primerov) nanašal na spolno zlorabo mladoletnice. 18 primerov spolnega nasilja nad ženskami je bilo sojenih pred Okrožnim sodiščem Murska Sobota, izmed teh jih je spolno zlorabo mladoletnice obravnavalo šest (33 % vseh primerov). Več ohranjenih sodnih spisov smo našli v ZAC,¹³ kjer smo skupno pregledali 115 primerov, od tega jih je 51 (44 % vseh primerov) povezanih s spolno zlorabo mladoletnice.¹⁴

Kot navaja Jelka Melik so arhivski fondi kazenskega sodstva za obdobje med letoma 1930 in 1941 izjemno revni, saj gradivo ni ohranjeno sistematično in celovito. Kot možen razlog za skopost arhivskega gradiva navaja pomanjkljivost arhivske zakonodaje v Kraljevini Jugoslaviji, saj ni bilo zakonov, ki bi določali hrambo takega gradiva. To naj bi do neke mere določal samo *Sodni poslovnik*, in sicer, da naj se trajno hrani tiste sodne spise, ki so »zbog svoje vsebine ali zbog oseb, katerih se tičejo, zgodovinskega, znanstvenega ali političnega pomena« (Melik, 2000, 136), ostale spise pa naj bi uničili po preteku določenih rokov. V slovenske arhive je tako gradivo začelo prihajati šele po koncu druge svetovne vojne; prav tako so povojni zakoni določali uničenje starih sodnih spisov. Ohranili naj bi le take, za katere so predvideli, da bi bili pomembni za zgodovinsko in znanstveno raziskovanje (Melik, 2000).

V PAM in ZAC smo si ogledali tudi Glavni vpisnik Kzp – vpisnike Okrožnih sodišč Maribor, Murska Sobota in Celje, kamor so se vpisovali vsi primeri Kzp (kazenske zadeve) prispeli na posamezno okrožno sodišče. V PAM so ohranjeni vpisniki Kzp za Okrožno sodišče Maribor in Okrožno sodišče Murska Sobota. Vpisniki Kzp Okrožnega sodišča Maribor so ohranjeni iz obdobja med 1930 in 1941, z izjemo leta 1940, za katero vpisnik ni ohranjen. Vpisniki Kzp Okrožnega sodišča Murska Sobota so ohranjeni v celoti, torej med letoma 1938 in 1941. V ZAC hranijo vpisnike Kzp za Okrožno sodišče Celje. Vpisniki so v celoti ohranjeni med letoma 1930 in 1938, za čas od 1939 do 1941 pa niso ohranjeni. Glede na podatke iz vpisnikov Kzp je Okrožno sodišče Maribor med letoma 1930 in 1941 obravnavalo 281 kazenskih zadev, povezanih s spolnim nasiljem nad ženskami,¹⁵ od tega je bilo v vpisnik vpisanih 120 (43 %) kazenskih zadev, povezanih s spolnim nasiljem nad mladoletnicami (po *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* vsi zločini in prestopki med 273.

11 Podrobneje so primeri iz PAM opisani v Mešič (2022) in delno v Bajc & Mešič (2024, 650–661).

12 Z besedo »primer« so mišljeni najdeni oz. ohranjeni sodni spisi, sojeni pred okrožnimi sodišči, ne glede na končno odločitev sodišča.

13 Primeri iz ZAC so delno opisani v Podvratnik (2010, 88–122), in sicer med letoma 1927 in 1931.

14 V ohranjenih virih PAM in ZAC nismo za obdobje 1930–1941 zasledili primerov spolnih zlorab nad fanti – mladoletniki.

15 Mednje smo šteli posilstvo, spolno zlorabo mladoletnice, incest in poskus teh kaznivih dejanj. Primerov drugih spolnih kaznivih dejanj po *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* – npr. homoseksualnost in prostitucija – nisva upoštevala, saj se ne nanašajo zgolj na ženske in jih ne moremo kategorizirati kot spolno nasilje nad ženskami.

in 276. členom). V PAM smo, kot omenjeno, za Okrožno sodišče Maribor našli ohranjen samo en sodni spis, nanašajoč se na spolno zlorabo mladoletnice. Vpisniki murskosoboškega okrožnega sodišča pričajo o 23 primerih spolnih kaznivih dejanj, med njimi jih je sedem (30 %) povezanih s spolnim nasiljem nad mladoletnicami. V PAM smo našli ohranjenih šest sodnih spisov nanašajočih se na spolno nasilje nad mladoletnicami, ki so bili sojeni pred Okrožnim sodiščem Murska Sobota. V vpisnikih Okrožnega sodišča Celje smo med leti 1930 in 1938 našli 233 omemb spolnega nasilja nad ženskami, od tega 115 (49 %) primerov spolnega nasilja nad mladoletnicami. Ohranjenih smo našli 51 sodnih spisov v zvezi s spolnim nasiljem nad mladoletnicami, sojenih pred Okrožnim sodiščem Celje.

V nadaljevanju bomo predstavili enajst primerov, s katerimi bomo orisali obravnave kaznivega dejanja spolne zlorabe mladoletnice pred Okrožnimi sodišči Maribor, Murska Sobota in Celje.

Izbrani primeri obravnav, ko so bili obdolženci spoznani za krive

Januarja 1931 se je pred Okrožnim sodiščem Celje odvilo sojenje zoper 18-letnega še nekaznovanega Vinka H.¹⁶, ki ga je Državno tožilstvo v Celju obtožilo spolne zlorabe mladoletnice po 273. členu *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije*. Vinko H. naj bi namreč spolno zlorabil 6-letno Trudo A., za katero je v svojem zagovoru trdil, da ga je sama prosila, če lahko vidi njegov spolni ud in se ga dotakne. Okrožno sodišče Celje je v sodbi zapisalo, da »sodni dvor zagovoru kolikor se zvrča napeljevanje na A. [priimek odstranjen] Trudo, ne verjame.«¹⁷ V sodbi je navedena izpoved žrtve, ki je povedala, da naj bi obdolžencu odnesla kosilo, ta pa naj bi jo začel nagovarjati naj se »igra z njegovim udom«. Ko tega ni storila, jo je vrgel na tla, jo razgalil ter drgnil svoje spolovilo ob njeno, pri čemer se je obdolžencu močno upirala in kričala naj s početjem odneha. Nadalje je Truda A. povedala tudi, da je obdolženec s svojim početjem prenehal »šeše potem, ko je postala mokra«, nato pa naj bi jo izpustil domov, kjer se je izpovedala svoji stari materi Jožefi P.¹⁸ Kdo je nato podal prijavo na državno tožilstvo iz sodbe ni razvidno. V sodbi je zavedeno tudi, da je Trudo A. še istega večera pregledal zdravnik izvedenec, ki pa »ni ugotovil nikakih znakov posilstva na spolovilu«. Sodišče je sicer razsodilo, da je Vinko H. kriv spolne zlorabe mladoletnice, saj je »bil obtoženec tisti, ki je ničesar sluteče dekletce napeljal in zlorabil« ter mu dosodilo prestajanje kazni na prostosti s poskusno dobo enega leta. Kot je navedeno v sodbi, se je sodišče odločilo za nižjo odmero kazni, saj je »obtoženec dejanje izvršil še kot mlajši mladoletnik«. Kot olajševalno okoliščino je pri odmeri kazni upoštevalo poročilo upravitelja državne deške osnovne šole v Konjicah, ki jo je

16 Zaradi zaščite osebnih podatkov so v vseh primerih navedeni samo ime in začetnica priimka.

17 Vsi prepisi so dobesedni in lahko vsebujejo tipkarske in/ali slovnične napake. ZAC 0609, Kzp 50/31, Sodba, 8. januar 1931.

18 ZAC 0609, Kzp 50/31, Sodba, 8. januar 1931.

osumljeni Vinko H. obiskoval. Ta je namreč na sodišče sporočil, da je obdolženec »zelo bistroumen, zdrav in priden«. Prav tako je v svoji odločitvi sodišče navedlo, da je »sodni dvor prepričan, da je obtoženec dejanje izvršil iz nepremišljenosti v zvezi s prerano razvito spolno strastjo.«¹⁹

Septembra 1939 se je pred Okrožnim sodiščem v Murski Soboti odvijalo sojenje 19-letnemu tedaj še nekaznovanemu poljedelcu Janezu H., ki je bil osumljen spolne zlorabe mladoletnice po 276. členu *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije*. Janez H. naj bi 15-letno Katico D. zvalil v skedenj, kjer jo je začel nagovarjati k spolnemu občevanju. Žrtev naj bi se temu odločno uprla in stekla na bližnje polje, kjer jo je obdolženec dohitel ter jo spolno zlorabil. Dekle je bilo 24. junija 1939 pozvano na sodišče, kjer je pred sodnikom izpovedalo, da jo je v maju istega leta osumljeni Janez H. povabil, da se mu pridruži v skednju, kjer jo je »brez besed pograbil«, jo vrgel na tla, prijel za roke, da se ni mogla upirati, nato pa je svoj spolni ud vstavil v njeno spolovilo. Katica D. je pripovedovala tudi o svojih bolečinah, ki jih je ob dogodku doživljala.²⁰ Na sodišče je bila kot priča pozvana tudi dekličina mama Katarina D., ki je povedala, da je pri hčeri v sredini maja opazila, da je postajala vse bolj otožna, kljub temu, da je bila »poprej tako veselo dekle«. V vasi, v kateri je družina živel, naj bi se razširile tudi govorice, da je Katica D. imela spolne odnose z obdolžencem. Mati žrtve je pred sodiščem povedala, da je »hčerko trdo prišla, nakar mi je v joku opisala ves dogodek tako, kakor ga je danes oslikala, ko je bila zaslišana kot priča.«²¹ Na sodišče je bil vabljen tudi sodni izvedenec dr. Danilo Lipnjak, ki je pričal, da je pri pregledu Katice D. ugotovil, da je: »himen še precej intakten in ni videti na njem odnosno na robu kakšnih raztrganin. [...] imenovana je še gotovo virgo intakta, ker je himen še precej nepoškodovan.«²² Kot je v sodbi navedlo sodišče, je bila »deklica, sicer dobro razvita, vendar do tedaj spolno neomadeževana«, iz pričanja sodnega izvedenca pa ugotovilo, da je bilo njegovo mnenje nejasno, iz katerega pa sicer »izhaja, da je himen D. [priimek odstranjen] še precej intakten in da jo je smatrati, kot virgo intakta, vendar še to ne izključuje da ne bi bil izvršen coitus.«²³ Iz pričevanja deklice je sodišče, kot je navedeno v sodbi, ugotovilo, da je »obtožencu slepo sledila, ne da bi se zavedela kaj se bo zgodilo, videla le je v obtožencu svojega dobrega znanca [...]«.²⁴ Sodišče je obdolženca Janeza H. spoznalo za krivega in ga obsodilo na dva meseca zapor. Sodni zbor treh sodnikov, ki je odločal v primeru, je v sodbi zapisal: »sodišče smatra, da obtoženec pri tem aktu ni uporabil sile, odnosno s pretnjo istočasne nevarnosti za življenje in telo, temveč predvsem zlorabil dekličino zaupanje.«²⁵ Pri svoji odmeri kazni

19 ZAC 0609, Kzp 50/31, Sodba, 8. januar 1931.

20 PAM 0684, 002, Kzp 250/39, Zaslišanje priče, 24. junij 1939.

21 PAM 0684, 002, Kzp 250/39, Zaslišanje priče, 24. junij 1939.

22 PAM 0684, 002, Kzp 250/39, Ogled in zaslišanje izvedenca, 24. junij 1939.

23 PAM 0684, 002, Kzp 250/39, Sodba, 27. september 1939.

24 PAM 0684, 002, Kzp 250/39, Sodba, 27. september 1939.

25 PAM 0684, 002, Kzp 250/39, Sodba, 27. september 1939.

je upoštevalo tudi obdolženčevo starost (starejši mladoletnik) in je tako odmerilo nižjo kazen, kot jo je zahteval *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije*, saj je kot omenjeno sodiščem za kaznivo dejanje po 276. členu narekoval izrekanje kazni zapora najmanj šestih mesecev.

Podobno kazen je Okrožno sodišče Murska Sobota odmerilo 77-letnemu še nekaznovanemu »občinskemu revežu« Jožefu F., ki naj bi spolno zlorabil dve deklici, 8-letno Marijo R. in 9-letno Irmo L. Prijavo kaznivega dejanja je Žandarmerijski stanici (postaji) Cankova podala Margita G., ki naj bi osumljenega Jožefa F. zalotila z Marijo R., ko jo je ta otipaval po spolovilu.²⁶ Marija R. je pred sodiščem povedala, da jo je obdolženec k sebi zvabil tako, da ji je ponujal denar in »sladkorčke«, če bo legla k njemu. Kot je povedala, ji je nato Jožef F. dvignil krilce in se z roko dotikal njenega spolovila. Pri tem dogodku je bila prisotna tudi Irma L., ki naj bi jo obdolženec prav tako otipaval.²⁷ Zaslišanja prič se Irma L. ni udeležila, ker je zbolela za jetiko.²⁸ Obdolženec je na zaslišanju pred sodiščem krivdo priznal, a se je izgovarjal, da je dejanje storil pod vplivom alkohola. Povedal je, da je dekletoma ponudil denar, če se mu »pustita otipavati po spolovilih«, pri čemer pa naj ne bi vedel, da imata dekleti »približno vsaka po 10 let«. Jožef F. je v svojem pričanju pred sodiščem poudaril še, da ni imel namena »spolno občevati, ker zato tudi nisem zaradi visoke starosti [...] sposoben« in da storjeno dejanje obžaluje.²⁹ Sodišče je presodilo, da je obdolženi Jožef F. kriv prestopka zoper javno moralo po 273. členu *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije* in odmerilo kazen treh mesecev strogega zapora. V sodbi je navedeno, da je sodišče spoznalo, da je: »obtoženec preverzen človek, da ima posebno nagnjene do mladih deklic ter se na gornji opisani način že večkrat spozabil«. Kot olajševalno okoliščino je sicer upoštevalo priznanje in neoporečnost obdolženca, kazen pa je v trajanju treh mesecev strogega zapora odmerilo, »ker smatra, da je potrebno obtoženca ekzemplarično kaznovati, če se hoče doseči, da se bo v bodoče vzdrževal izvrševanja podobnih kaz. dejanj«. ³⁰ Kot zapisano, je *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* za kazniva dejanja po 273. členu sicer sodiščem narekoval odmero kazni z robijo do desetih let.

Kot krivega spolne zlorabe je Okrožno sodišče Celje na podlagi obtožnice Državnega tožilstva v Celju spoznalo tudi 56-letnega že obsojenega pekarskega pomočnika Franca P. Ta je bil obtožen, da je 11-letno učenko Marico R. zvabil s seboj v gozd z oblubo, da bo dobila dva dinarja. Ko je deklica prišla do osumljenca, ji je podelil dva dinarja, legel na travo, ji dvignil krilo, jo položil nase in z roko otipaval njena spolovila. Čez nekaj dni naj bi deklico ponovno zvabil k sebi, ji ponudil en dinar, ko pa se je nameril »ravnati tako, kakor pri prvi priliki« so ga

26 PAM 0684, 002, Kzp 259/40, Kazenska ovadba, 5. avgust 1940.

27 PAM 0684, 002, Kzp 259/40, Zaslišanje prič, 23. avgust 1940.

28 PAM 0684, 002, Kzp 259/40, Zaslišanje prič, 23. avgust 1940.

29 PAM 0684, 002, Kzp 259/40, Zaslišanje obdolženca, 23. avgust 1940.

30 PAM 0684, 002, Kzp 259/40, Sodba, 21. september 1940.

zalotile dekličine sošolke. Pričanje žrtve v sodbi, ki je edini ohranjen dokument tega primera, ni zapisano. Kot je navedeno v sodbi, je obdolženec svoje dejanje na glavni razpravi v celoti priznal, kar je sodišče pri odmeri kazni upoštevalo kot olajševalno okoliščino. Tako so se sodniki Okrožnega sodišča Celje odločili, da Francu P. naložijo kazen zaporu v trajanju enega meseca, s čimer so omilili predvideno kazen,³¹ ki bi se sicer po *Kazenskem zakoniku Kraljevine Jugoslavije* odmerila v obdobju zaporu od sedmih dni do petih let (Dolenc, 1929, 417). Sodišče se je odločilo tudi, da bo obdolžencu izvršitev naložene kazni odložilo za dobo treh let, saj »sodišče osnovano pričakuje, da se bo obtoženec poboljšal tudi brez izvršitve te kazni.«³²

Pred Okrožnim sodiščem Maribor se je novembra 1933 zagovarjal 31-letni zasebni uradnik Boris K., ki je bil obtožen spolne zlorabe 10-letne Eme G. Kot je obdolženec povedal pred sodiščem, je vso noč popival in je bil v trenutku dogodka tako močno vinjen, da se niti ni spominjal svojega početja. Kot je zapisano v sodbi, je Ema G. na dan dogodka odhajala proti avtobusnemu kolodvoru v Mariboru, kjer jo je na poti srečal obdolženec, ji dvignil krilo in jo čez perilo otipaval po spolovilu. Pri tem naj bi deklica kričala in uspela zbežati, kar so pred sodiščem izpovedale tudi druge priče, ki so potrdile dekličino zgodbo. Okrožno sodišče Maribor je v sodbi ugotovilo, da obdolženčevemu zagovoru ne more verjeti, ter da je bil že večkrat obsojen zaradi podobnih dejanj pred Okrožnim sodiščem Ljubljana, pri katerih se je prav tako zagovarjal s »popolno pijanostjo«. Kljub povratku pa je sodišče Borisu K. za kaznivo dejanje spolne zlorabe mladoletnice dosodilo en mesec zaporu, pri čemer je kazen strogega zaporu omililo, saj je kot olajševalno okoliščino upoštevalo »obtoženčevo duševnost«, saj naj bi se obtoženec že pred leti zdravil v ljubljanski psihiatrični bolnišnici.³³

Leta 1939 se je 26-letni Jakob K. znašel pred Okrožnim sodiščem Murska Sobota zaradi spolne zlorabe sester 13-letne Otilije L. in 14-letne Marije L. Dogodek je, kot je zavedeno v kazenski prijavi Žandarmerijske stanice Slatina Radenci z dne 21. marca 1939, začela preiskovati žandarmerija, saj se je »med ljudstvom v okolici Kapele [...] začelo govoriti, da je v rodopisu imenovani K. [priimek odstranjen] Jakob v toku meseca februarja t. l. spolno zlorabil neko deklico katera še ni završila 14 leta starosti«.³⁴ Postopek je na predlog Državnega tožilstva v Murski Soboti prevzelo Okrožno sodišče Murska Sobota.³⁵ Kot je pred sodiščem pričala Marija L., jo je k osumljencu poslal oče po krmo za živino. Ko je srečala Jakoba K. jo je ta vrgel na tla, ji skušal sleči hlače in jo začel otipavati po spolovilu. Pri tem je Marija L. kričala, osumljenca odrinila od sebe in zbežala

31 ZAC 0609, Kzp 335/33, Sodba, 22. september 1933.

32 ZAC 0609, Kzp 335/33, Sodba, 22. september 1933.

33 PAM 0645, 003, Kzp 711/32, Sodba, 27. november 1933.

34 PAM 0684, 002, Kzp 140/39, Krivična prijava, 21. marec 1939.

35 PAM 0684, 002, Kzp 140/39, Obtožnica, 20. april 1939.

domov, o dogodku pa je povedala svoji materi.³⁶ Podobno usodo je doživela tudi mlajša izmed sester, 13-letna Otilija L., ki je osumljencu pomagala pri krmljenju živine. Kot je povedala, je krmo iskala na podstrešju, kjer se ji je pridružil osumljeni Jakob K., tam jo je položil na seno, jo z roko otipaval po spolovilu, nato pa jo je skušal še spolno zlorabiti. Pri tem je, kot je povedala žrtev:

*s svojim udom prišel prav blizu mojega spodnjega telesa in ko sem rekla, da me boli, je odnehal ter je rekel, da naj le rastem, češ da bo pozneje bolj lušno. Naslednji dan sem to povedala svoji teti osumljenčevi ženi.*³⁷

Jakob K. je v svoj zagovor pred sodiščem povedal: »ker sem bil vinjen me je zmotila strast«, pri čemer je priznal tudi, da je tako Otilijo L. kot tudi Marijo L. skušal spolno zlorabiti tako, da bi prišlo do spoja spolovil.³⁸ Sodniki Okrožnega sodišča Murska Sobota so v sodbi sklenili, da je obtoženi Jakob K. kriv spolne zlorabe obeh mladoletnic po 273. členu *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije* in mu dosodili kazen sedmih mesecev strogega zapora. V svoji obrazložitvi je sodišče zapisalo, da je odmerilo nižjo kazen od predvidene, saj je kot olajševalno okoliščino upoštevalo priznanje in obžalovanje obdolženca ter dejstvo, da je dejanje ostalo samo pri poizkusu.³⁹

Spolne zlorabe dveh mladoletnih sester, 13-letne Marice J. in 12-letne Rozalije J., je bil pred Okrožnim sodiščem Celje osumljen tudi 33-letni že večkrat obsojen delavec Jakob Z. Kot je pred sodiščem povedala žrtev Marica J., je osumljeni Jakob Z. živel z njihovo družino in spal v isti sobi, kot Marica in Rozalija. Marica J. je orisala spolno zlorabo, ki sta jo doživeli s sestro:

*ko je spal v isti sobi, je ponoči prišel k postelji, kjer sva spali s sestro Rozalijo, ter mene nagnal na vznožje postelje, nato pa je Z. [priimek odstranjen] se vlegel v posteljo in nato se vlegel tudi na sestro Rozalijo. [...] Nato je prišel k vznožju in se vlegel na mene, Poprej si je še hlače odpel nato pa začel nekaj »notri tiščati«. Bolelo me ni, pač pa me je zmočil. Tako je ponavljal vsako noč. Zlasti je tako delal s sestro Rozalijo, ker se mu jaz nisem pustila. [...] Staršem tega nisva povedali radi tega, ker nama je Z. [priimek odstranjen] grozil, da nas bo ubil.*⁴⁰

Spolno zlorabo, ki sta jo sestra doživeli, sta torej pred družinskimi člani skrivali. Kot je na sodišču pričal oče žrtev Franc J. sam ni opazil ničesar sumljivega in ni slutil, »da je tako nevaren človek«. Po pričevanju očeta, naj bi sumničava postala

36 PAM 0684, 002, Kzp 140/39, Zaslišanje priče, 15. april 1939.

37 PAM 0684, 002, Kzp 140/39, Zaslišanje priče, 3. april 1939.

38 PAM 0684, 002, Kzp 140/39, Zaslišanje obdolženca, 3. april 1939.

39 PAM 0684, 002, Kzp 140/39, Sodba, 31. maj 1939.

40 ZAC 0609, Kzp 284/39, Zaslišanje priče, 25. maj 1939.

njegova žena Rozalija J., kateri sta se hčerki po večkratnem izpraševanju tudi zaupali. Franc J. je nato podal prijavo na orožniško (policijsko) postajo.⁴¹ Jakob Z. je naposled priznal, da je spolno občeval z obema deklicama, pri čemer pa se je izgovarjal, da so spolni odnosi potekali sporazumno. Obe naj bi mu tudi pripovedovali, da sta že »večkrat spolno občevali z različnimi moškimi«. Kot je povedal v svoj zagovor, naj bi kritične noči nekoliko vinjen Marico J. vprašal »če mi bo dala«, v kar naj bi deklica privolila in zahtevala dva dinarja plačila. Po opravljenem spolnem občevanju naj bi Marica zbudila mlajšo sestro Rozalijo in ji, po besedah obdolženca, rekla: »Rozika, sedaj pa lahko še ti, midva sva že«.⁴² Obdolženec je svojo vpletenost sicer priznal, a se je izgovarjal, da sta obe dekleti privolili v spolno občevanje z njim. Sodišče je obdolženega Jakoba Z. spoznalo za krivega spolne zlorabe mladoletnic in ga obsodilo na dve leti robije in izgubo častnih pravic za dobo treh let. Kot olajševalno okoliščino pri odmeri kazni je upoštevalo priznanje, kot obtežilno pa povratek, saj je bil obdolženec že spoznan za krivega podobnega dejanja dve leti poprej.⁴³

Pred sodiščem v Murski Soboti se je znašel 69-letni branjevec Štefan G., ker je bil osumljen spolne zlorabe 12-letne Marije Z. Prijavo spolne zlorabe je 15. maja 1939 začela preiskovati Žandarmerijska stanica Murska Sobota na podlagi prijave Elemirja K., ki je žandarmeriji prijavil, da naj bil Štefan G. »izvršil posilstvo nad 12 let staro Z. [priimek odstranjen] Marijo«.⁴⁴ Žrtev je pred sodiščem povedala, da jo je obdolženec poklical v svojo trgovino, kjer jo je zgrabil, položil na tla in jo začel prijemati za spolovilo. Pri tem je Marija Z. skušala kričati, a ji je Štefan G. to onemogočil, saj ji je usta pokril z roko. Deklica je pred sodiščem nazorno orisala spolno zlorabo:

*med tem ko je ležal osumljenec na meni, sem čutila med nogami bolečine, vendar pa nisem vedela kaj osumljenec dela in zakaj me boli. Ko se je osumljenec dvignil z mene, sem imela mokre hlače. Od česa so bile hlače mokre ne vem. [...] Osumljenec mi je rekel, da ne smem nikomur nič povedati kaj se je zgodilo.*⁴⁵

Okrožno sodišče Murska Sobota je Štefana G. spoznalo za krivega spolne zlorabe mladoletnice po 273. členu *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije* in ga obsodilo na prestajanje kazni dveh mesecev strogega zapora. Sodišče je, kot je navedeno v sodbi, odmerilo milejšo kazen, saj je kot olajševalno okoliščino upoštevalo obdolženčevo delno priznanje dejanja in neoporečnost.⁴⁶

41 ZAC 0609, Kzp 284/39, Zaslišanje priče, 25. maj 1939.

42 ZAC 0609, Kzp 284/39, Zaslišanje obdolženca, 13. maj 1939.

43 ZAC 0609, Kzp 284/39, Sodba, 30. junij 1939.

44 PAM 0684, 002, Kzp 178/39, Krivična prijava, 15. maj 1939.

45 PAM 0684, 002, Kzp 178/39, Zaslišanje prič, 24. maj 1939.

46 PAM 0684, 002, Kzp 178/39, Sodba, 1. julij 1939.

Izbrani primeri obravnav, ko so bili obdolženci oproščeni

Če so v opisanih primerih, sojenih pred Okrožnima sodiščema v Mariboru in Murski Soboti, vse storilce spoznali za krive spolne zlorabe mladoletnice, pa to ne velja za Okrožno sodišče Celje. Tu lahko izpostavimo tri primere, ki prikazujejo, da so sodniki v nekaterih primerih osumljence spolne zlorabe mladoletnice oprostili oz. jih niso spoznali za krive.

Februarja 1939 se je pred Okrožnim sodiščem Celje znašel 47-letni trgovec Branko D., ki je bil osumljen spolne zlorabe 14-letne Pavle N. Kot je povedala žrtev, jo je neko nedeljo v oktobru 1938 oče poslal v gostilno Branka D., da mu kupi cigarete. Osumljeni Branko D. naj bi deklico zvalil v svojo trgovino z izgovorom, da pri sebi nima drobiža. Tedaj je dekle zgrabil za roke, Pavla N. pa se mu je uspešno izvila iz prijema. Kot je povedala, se je obdolženca prestrašila, »ker so mi neke tovarišice pravile, da on rad dekleta zadržuje v trgovini.« Ob neki drugi priložnosti, ko se je ponovno znašla v bližini njegove trgovine, jo je ta k sebi zvalil z obljubo, da ji bo podaril čokolado. Ob tej priložnosti naj bi Branko D. izvršil svojo namero in deklico spolno zlorabil. Dogodek je Pavla N. pred sodiščem nazorno opisala, in sicer:

zaradi čokolade sem ubogala in šla z njim v trgovino skozi vežna vrata. V trgovini me je takoj prijel, mi je slekel hlačke ter me položil na nek zaboj za pultom. Obenem je on odpel sebi hlače in jih potegnil dol. Tedaj se je naslonil na me in je vtaknil svoj spolni ud v mojo vagino. Jaz sem se sicer upirala, a ni pomagalo.⁴⁷

Obdolženi Branko D. je pred sodiščem svojo krivdo zanikal in se izgovarjal, da si je Pavla N. vse izmislila, ker naj bi jo zalotil pri kraji čokolade.⁴⁸ Sodišče je razsodilo, da je Branko D. kriv spolne zlorabe mladoletnice po 273. členu *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije*. Dosodilo mu je kazen šestih mesecev strogega zapora in izgubo častnih pravic za tri leta, pri čemer je kot olajševalno okoliščino upoštevalo obdolženčevo neoporečnost in skrb za družino.⁴⁹ Na prvotno odločitev sodišča se je Branko D. pritožil na Apelacijsko sodišče v Ljubljani, ki je njegovi pritožbi ugodilo in razveljavilo sodbo na prvi stopnji, saj Okrožno sodišče Celje naj ne bi upoštevalo vseh dokazov.⁵⁰ Po pregledu novih dokazov je nazadnje Okrožno sodišče Celje razsodilo, da Branka D. oprosti, saj naj bi žrtev ob ponovnem pričanju spremenila svojo izpoved tako, da ni več trdila, da se je spolna zloraba zgodila za pultom v trgovini, temveč pred njim. Prav tako naj bi v poizvedbi o žrtvi s strani vodstva osnovne šole, ki jo je obiskovala, sodišče izvedelo, da je Pavla N. »potuhnjena« in da je kot šolarka »že kradla«. Tako žrtvi sodišče ni moglo verjeti in je oprostilo obdolženega Branka D.⁵¹

47 ZAC 0609, Kzp 83/39, Zaslišanje priče, 20. marec 1939.

48 ZAC 0609, Kzp 83/39, Zaslišanje obdolženca, 24. februar 1939.

49 ZAC 0609, Kzp 83/39, Sodba, 28. april 1939.

50 ZAC 0609, Kzp 83/39, Odločitev Apelacijskega sodišča v Ljubljani, 9. avgust 1939.

51 ZAC 0609, Kzp 83/39, Sodba, 20. oktober 1939.

Januarja 1941 je pred Okrožno sodišče Celje stopil 21-letni predilec Rajmund J., ki je bil obtožen spolne zlorabe 13-letne Gertrude P. Kot je pred sodiščem izpovedala žrtev, je bila z obdolžencem večkrat v stiku, saj je redno prihajal k njihovi družini na obisk. Nekega dne je prišel do nje in jo začel nagovarjati k spolnemu občevanju. Kot je povedala žrtev, se je nekaj časa branila, nato pa privolila v spolno občevanje, saj je imela obtoženca rada. Ker pa naslednji mesec ni dobila mesečnega perila, je materi priznala, da je večkrat spolno občevala z Rajmundom J. Pri tem je žrtev izpovedala še, da je obtoženec dobro vedel, da je stara šele 13 let, saj mu je to večkrat povedala.⁵² Rajmund J. je v svojem zagovoru povedal, da sta se z Gertrudo zaljubila in priznal, da je z njo večkrat imel spolne odnose. Pri tem je povedal tudi, da je mislil, da je deklica stara 16 ali 17 let.⁵³ Sodišče je odločilo, da obdolženec ni kriv spolne zlorabe mladoletnice, kot razlog svoje odločitve pa je navedlo, da je obdolženec upravičeno sklepal, da je deklica starejša od 14 let, saj je bila za »svoja leta nenavadno dobro razvita«. Prav tako je sodišče v sodbi zapisalo, da je deklica tudi pred sodiščem izpovedala, da je obdolžencu govorila, da je stara že 16 let, zaradi česar Rajmund J. torej ni mogel poznati prave starosti dekleta.⁵⁴

Prav tako so sodniki Okrožnega sodišča Celje leta 1937 oprostili 23-letnega pismenega, samskega že »večkrat obsojenega« rudarja Dominika K., ki je bil po 276. členu *Kazenskega zakonika Kraljevine Jugoslavije* osumljen storitve spolne zlorabe mladoletnice, ki še ni dopolnila 14. leta in je bila še »spolno neomadeževana«. Kot je zapisano v sodbi, je obtoženec priznal, da je imel z Marico F. spolne odnose, pri čemer se je zagovarjal, da pri tem dejanju ni izrabil zaupanja deklice, saj ji je obljubil, da se bo z njo poročil. Kot je Dominik K. pričal pred sodiščem, je Marici F. povedal tudi, da ima nezakonskega otroka in da je bil že predhodno obsojen pred sodiščem⁵⁵, prav tako je tudi Marica F. pred sodiščem povedala, kako se je zavedala, da ima obdolženec že nezakonskega otroka in da ji je to obdolženec povedal. Kot je zapisano v sodbi, je »sodišče prišlo do prepričanja, da ni podan dejanski stan kaznjivega dejanja«. Prav tako je v sodbi zapisano, da je:

*obtoženec tudi danes na sodišču izjavil, da je pripravljen F. [priimek odstranjen] Marico poročiti nasprotno pa je F. [priimek odstranjen] Marica izjavila, da se ni voljna poročiti z obtožencem.*⁵⁶

Tako je sodišče ugotovilo, da v sodni poizvedbi ni bilo ugotovljeno, da bi obtoženec zlorabil zaupanje Marice F., zato se je odločilo, da obdolženca oprosti.⁵⁷

52 ZAC 0609, Kzp 16/41, Zaslišanje priče, 7. januar 1941.

53 ZAC 0609, Kzp 16/41, Zaslišanje obdolženca, 1. januar 1941.

54 ZAC 0609, Kzp 16/41, Sodba, 5. marec 1941.

55 Sodišče v sodbi ne navaja kaznivih dejanj zaradi katerih je bil obdolženec že obsojen.

56 ZAC 0609, Kzp 557/37, Sodba, 23. oktober 1937.

57 ZAC 0609, Kzp 557/37, Sodba, 23. oktober 1937.

O popustljivosti sodišč

Iz predstavljenih primerov lahko opazimo, da sta tako Okrožno sodišče Maribor kot tudi Okrožno sodišče Murska Sobota v vseh opisanih primerih spolnih zlorab mladoletnic storilce teh kaznivih dejanj spoznali za krive. Čeprav smo v gradivu za Okrožno sodišče Celje našli sedem primerov oprostitev, je v večini primerov (44 primerov) to sodišče še vseeno obsodilo storilce kaznivih dejanj spolne zlorabe mladoletnice (kar bo še podrobneje obravnavano ob drugi priložnosti). Kljub temu, da so vsa tri obravnavana sodišča v večini primerov obtožence spolnih zlorab mladoletnic spoznala za krive, lahko obenem opazimo, da so bila pri odmeri kazni popustljiva ali zelo popustljiva; *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* je namreč za spolno zlorabo mladoletnice po 273. členu določal odmero kazni robije do desetih let, če je šlo za »nečisto dejanje« pa strogega zapor, po 276. členu (zloraba »spolno neomadeževane deklice«) pa je določal odmero kazni najmanj šestih mesecev zapor.

Okrožno sodišče Maribor je npr. v edinem ohranjenem primeru spolne zlorabe mladoletnice po 273. členu Borisu K. odmerilo kazen le enega meseca zapor, pri tem pa je zapisalo tudi, da se je odločilo, da prestajanje kazni odloži z namenom, da se »da s tem obtožencu prilika poboljšanja«.⁵⁸ Tudi Okrožno sodišče Murska Sobota je v primeru zoper Štefana G., ki je bil obsojen na dva meseca strogega zapor po 273. členu zakonika, določilo, da se lahko prestajanje kazni odloži za dobo treh let, saj je sklepalo, »da se bo obt. [obtoženec] v bodoče tudi brez izvršitve obsodbe vzdrževal izvrševanja kaz. [kaznivih] dejanj«.⁵⁹

Da so bila sodišča pri svojih kaznih popustljiva ugotavlja tudi Tjaša Podvratnik, ki je za sodbe Okrožnega sodišča Celje med letoma 1927 in 1931 ugotovila, da je v kar 26 primerih glede olajševalne okoliščine za znižanje kazni upoštevalo socialni položaj storilca spolnih zlorab. Kot olajševalno okoliščino pa je omenjeno sodišče, po avtoričinih ugotovitvah, upoštevalo tudi alkoholiziranost v času storitve dejanja ali obtoženčevo delno priznanje dejanja (Podvratnik, 2010, 113–117); lahko rečemo, da je bilo podobno v obdobju do leta 1941 (Mešič, 2022, 44–54). Izpoved žrte pred sodiščem je bila sicer pomembna, saj je z njo žrtev lahko predstavila svoje doživljanje kaznivega dejanja, a iz proučenih primerov ugotavljamo, da so pri podeljevanju kazni storilcem sodišča upoštevala najrazličnejše razloge (ne samo izpovedi žrte), so pa bila na splošno zelo popustljiva pri kaznovanju storilcev. Popustljivo kaznovanje obdolžencev sicer ni zabeleženo samo v tedanjem slovenskem prostoru, ampak tudi drugod, kar npr. v svojem članku iz leta 2002 potrjuje Stephen Robertson, ko analizira več primerov spolnih zlorab mladoletnic. V enem izmed teh, ki se je zgodil leta 1931 v New Yorku, je osumljenec za spolno zlorabo mladoletnice prejel kazen enega leta zapor, čeprav je tamkajšnji zakon predlagal višjo kazen (Robertson, 2002, 201).

58 PAM 0645, 003, Kzp 711/33, Sodba, 27. november 1933.

59 PAM, 0684, 002, Kzp 178/39, Sodba, 30. avgust 1939.

Pri določanju višine kazni so sodišča včasih upoštevala tudi socialni položaj obdolžencev. Tako je npr. Okrožno sodišče Murska Sobota obdolžencu Janezu H. dosodilo dva meseca zapora in določilo povračilo stroškov kazenskega postopka in izvršitve zaporne kazni, pri čemer je na koncu sodbe zapisano, da je sodišče opustilo plačilo povprečnine »ker smatra, da bi s to dolžnostjo bila ogrožena njegova prehrana.«⁶⁰ Podobno se je isto sodišče odločilo v sodbi zoper Jakoba K., ki mu je prav tako ob kazni sedmih mesecev strogega zapora določilo plačilo povprečnine in stroškov kazenskega postopanja. Pri tem pa je sodišče v sodbi zapisalo, da je obtoženca oprostilo plačila povprečnine, »ker smatra, da bi bila z plačilom iste ogrožena njegova, kakor tudi prehrana njegove rodbine«.⁶¹

Omeniti velja, da so pred sodišči tudi nekatere žrtve izpričale težek socialni položaj svoje družine, a v sodnih dokumentih ne moremo zaslediti, da bi te izpovedi bistveno vplivale na odločitve sodišč – npr. v tem, da bi bolj verjelo izpovedi žrtve, ali v odločanju o odmeri kazni obdolžencu. Žrtev Gertruda P. je npr. pred Okrožnim sodiščem Celje pričala tudi o domačem težkem finančnem stanju. V svojem zagovoru je povedala, da so z družino nekoč živeli v Mariboru, ker pa je »oče zgubil delo je oddal štiri otroke na občino, on, mati, oče in jaz smo pa šli po svetu proti Celju«.⁶² Žrtev torej ni samo povzela svojega doživljanja spolne zlorabe, ampak je pred sodiščem tudi prikazala slabo socialno stanje svoje družine, ki se je znašla v finančnih težavah zaradi očetove izgube službe. Iz sodbe sodišča, ki je obdolženca oprostilo v primeru spolne zlorabe mladoletnice,⁶³ ne moremo razbrati, da bi sodišče posebej namenilo pozornost socialnemu stanju žrtve.

O samem socialnem položaju (bivanjskem, gmotnem, finančnem) žrtev v večini preučenih sodnih spisov ne izvemo veliko, predvsem zaradi različne stopnje ohranjenosti arhivskega gradiva oz. to ni ohranjeno v celoti. Za nekatere primere imamo namreč na razpolago samo sodbo, v kateri pa sodišča pogosto niso navajala podrobnih podatkov o žrtvi (z izjemo imena in priimka, starosti oz. včasih datuma rojstva), so pa iste sodbe vedno vsebovale podrobnejše podatke o obdolžencih (npr. zakonski stan, pismenost, veroizpoved, poklic). V primerih, kjer so ohranjeni tudi zapisniki zaslišanja prič, pa lahko o žrtvah razberemo tudi druge, podrobnejše podatke (npr. pismenost, veroizpoved, poklic itd.). V proučenih primerih lahko nenazadnje opazimo, da so sodišča pogosto večjo pozornost namenjala socialnemu položaju storilcev kaznivih dejanj kot pa žrtev. Glede te nedoslednosti nimamo (še) pravega odgovora, najverjetneje je na to vplivala splošna podrejenost žensk v družbi, s čimer so še dodatno potrjevali obstoječe spolne stereotipe (npr. Ograjšek Gorenjak, 2014).

60 PAM 0684, 002, Kzp 250/39, Sodba, 27. september 1939.

61 PAM 0684, 002, Kzp 140/39, Sodba, 31. maj 1939.

62 ZAC 0609, Kzp 16/41, Zaslišanje priče, 7. januar 1941.

63 ZAC 0609, Kzp 16/41, Sodba, 5. marec 1941.

SKLEP

V članku smo se osredinili na kaznivo dejanje spolne zlorabe mladoletnic v obdobju 1930–1941, ki ga je *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije* opredeljeval med v členih 273–276. Z analizo ohranjenih sodnih spisov v Pokrajinskem arhivu Maribor in Zgodovinskem arhivu Celje smo posebej proučili enajst izbranih primerov, in sicer kako so bile obravnavane žrtve spolnih zlorab pred okrožnimi sodišči Maribor, Murska Sobota in Celje ter kako so sodišča kaznovala storilce oz. jih niso. Ugotovili smo, da so mladoletne žrtve spolnih zlorab pred sodišči mnogokrat dobile možnost pričanja in izpovedi svojega doživljanja spolnega nasilja, ki so ga doživele; v takih primerih so nazorno opisale spolno zlorabo, ki so jo prestale, njihove pripovedi pa so lahko posredno podprle druge priče, pogosto njihovi družinski člani. Iz nekaterih izpostavljenih sodnih primerov lahko opazimo, da so žrtve – očitno iz sramu – spolno zlorabo, ki so jo doživele, skrivale; sklepamo, da so se o njej izpovedale šele zaradi različnih zunanjih vplivov, npr. pritiska družinskih članov, kroženja govoric v njihovi domači okolici.

Kljub temu, da so se žrtve pred sodišči trudile čim nazorneje opisati spolne zlorabe, ki so jih doživele, pa opazimo, da obravnavana okrožna sodišča niso bila enotna v odmerjanju kazni, predvsem pa so bila do obdolžencev v vseh primerih popustljiva oz. zelo popustljiva. Ugotovili smo, da je Okrožno sodišče Celje v treh izbranih primerih obdolženca oprostilo, kar jasno kaže, da so sodniki verjeli obdolžencem in ne mladoletnim žrtvam. Okrožni sodišči v Mariboru in Murski Soboti sta v osmih izbranih primerih kaznovali obdolžence, a bistveno mileje kot je za posamezno kaznivo dejanje predvideval *Kazenski zakonik Kraljevine Jugoslavije*. Večinoma so bile izrečene le nekajmesečne zaporne kazni, od enega do sedem mesecev. Le v enem primeru je bila dosojena višja kazen, in sicer Jakobu Z., ki je bil junija 1939 zaradi zlorabe dveh mladoletnih sester obsojen na dve leti robije in izgubo častnih pravic za tri leta. To je bilo vseeno precej nižje od predvidene kazni; čeprav je bil obdolženec dve leti pred tem že spoznan za krivega podobnega dejanja.

Pri tako nizki odmerjeni kazni oz. pri oprostitvi so sodišča praviloma našla in navajala različne olajševalne okoliščine, s katerimi so utemeljevala svoje odločitve. Tako se je med najpogostejšimi okoliščinami znašlo delno ali polno priznanje kaznivega dejanja s strani obdolženca (sklepamo, da so obdolženci pričakovali, da jim bo kazen zmanjšana oz. bistveno zmanjšana, če bodo krivdo priznali), v nekaterih primerih pa uživanje dobrega ugleda v javnosti, alkoholiziranost v času storitve kaznivega dejanja, pa tudi slab socialni položaj obdolženca. Slednje je sodišče upoštevalo tako, da je prestajanje kazni obdolžencu odložilo za nekaj let, saj je predpostavljalo, da bi lahko takojšnje prestajanje kazni še dodatno poslabšalo obdolžencev položaj. Nadalje smo ugotovili, da so tudi nekatere mladoletne žrtve pred sodišči pričale o svojem slabem socialnem položaju, v katerem so živele, česar pa okrožna sodišča Celje, Murska Sobota in Maribor v izbranih primerih niso upoštevala pri odmerjanju višjih kazni obdolžencem.

V spodnji tabeli so zbrani najbolj relevantni podatki o enajstih primerih, ki smo jih razvrstili po kronološkem vrstnem redu sojenj, pri čemer smo upoštevali predvsem odmerjeno kazen ali oprostitev ter olajševalne okoliščine v prid obdolžencem pri izrekanju sodb.

Primer spolne zlorabe: obdolženec (starost); mladoletnica/e (starost)	Okrožno sodišče, čas sojenja	Odmerjena kazen ali oprostitev oz. obdolženec ni bil spoznan za krivega	Olajševalne okoliščine v prid obdolženca
- Vinko H. (18), nekaznovani študent; - Truda A. (6)	Celje, januar 1931	prestajanje na prostosti s poskusno dobo 1 leta	- mlajši mladoletnik (med 15. in 18. letom) - pozitivno poročilo upravitelja šole - dejanje iz nepremišljenosti, saj imel razvito spolno strast
- Franc P. (56), že obsojeni pekarski pomočnik; - Marica R. (11)	Celje, september 1933	1 mesec zapora, izvršitev čez 3 leta	- priznanje krivde - pričakovanje, da se bo izboljšal že pred izvršitvijo kazni
- Boris K. (31), zaradi podobnih dejanj že večkrat obsojeni zasebni uradnik; - Ema G. (10)	Maribor, november 1933	1 mesec zapora	- omiljena kazen strogega zapora, ker se je že zdravil v psihiatrični bolnišnici (izgovarjal se je, da je bil pod vplivom alkohola in se ne spominja) - da dobi možnost »poboljšanja«
- Dominik K. (23), večkrat obsojeni rudar; - Marica F. (ni še dopolnila 14)	Celje, oktober 1937	oprosčen oz. ni bil spoznan za krivega	- priznanje krivde - da ni izrabil zaupanja Marice F., ker ji je obljubil, da jo bo poročil (ona pa tega ni marala)
- Janez H. (19), nekaznovani poljedelec; - Katica D. (15)	Murska Sobota, september 1938	2 meseca zapora	- starejši mladoletnik (med 18. in 21. letom) - ni uporabil sile, predvsem izrabil zaupanje žrtve - zaradi socialnega položaja oproščen plačila povprečnine

- Branko D. (47) trgovec; - Pavla N. (14)	- Celje, februar–aprila 1939 - pritožba na Apelacijsko sodišče, avgust 1939 - ponovno v Celju, oktober 1939	- 6 mesecev strogega zapora, izguba častnih pravic za 3 leta; - razveljavitev sodbe - oproščen	- neoporečnost in skrb za družino - obdolženec trdil, da si je Pavla N. vse izmislila in da jo je zalotil pri kraji - odstopanja v izpovedi Pavle N. - v šoli izvedeli, da je »potuhnjena« in »že kradla«
- Jakob K. (26); - Otilija L. (13) in Marija L. (14)	Murska Sobota, april–maj 1939	7 mesecev strogega zapora	- priznanje krivde - izgovarjal, da je bil pod vplivom alkohola - obžalovanje - dejanje ostalo le pri poskusu - zaradi socialnega položaja oproščen plačila povprečnine
- Jakob Z. (33), večkrat obsojeni delavec (2 leti prej je bil spoznan za kri- vega podobnega dejanja); - Rozalija J. (12) in Marica J. (13)	Celje, maj–ju- nij 1939	2 leti robije, izguba častnih pravic za 3 leta	- priznanje krivde - izgovarjal, da obe večkrat spolno občevali z drugimi in da so spolni odnosi potekali sporazumno; bil je vsaj enkrat pod vplivom alkohola
- Štefan G. (69), branjevec; - Marija Z. (12)	Murska Sobota, maj–julij 1939	2 meseca strogega zapora, izvršitev lahko čez 3 leta	- delno priznanje krivde - neoporečnost - odložitev kazni, ker sodišče sklepalo, da se bo tudi brez kazni vzdržal
- Jožef F. (77), nekaznovani »občinski revež«; - Marija R. (8) in Irma L. (9)	Murska Sobota, avgust–sep- tember 1940	3 meseci stroge- ga zapora	- priznanje krivde - izgovarjal se je, da je bil pod vplivom alkohola - neoporečnost (čeprav sodišče spoznalo, da je perverznej in se večkrat spozabil)

- Rajmund J. (21), predilec; - Gertrude P. (13)	Celje, januar–marec 1941	oproščen oz. ni bil spoznan za krivega	- obdolženec »upravičeno« sklepal, da je Gertrude P. starejša, saj je bila za »svoja leta nenavadno dobro razvita« - glede njene starosti je sodišče verjelo njemu, češ da mu je pravila, da ima 16 let (ona je trdila, da mu je pravila, da ima 13 let)
--	--------------------------	--	---

Sodišča so torej v sodnem postopanju pravzaprav delovala kontradiktorno, saj so največji del dokazovanja inkriminiranega dejanja prelagala prav na izpoved žrtve, ki se je trudila čim bolj in natančneje opisati spolno nasilje, ki ga je doživela; hkrati pa so sodišča v svojih odmerah kazni pogosteje upoštevala zagovor obdolženca, njegovo socialno stanje, dober ugled idr. Lahko rečemo, da so na tak način v svojih odločitvah celo bolj podprla obdolžence kot pa žrtve spolnih zlorab, ki naj bi jih ščitila.

COURT HEARINGS ON SEXUAL VIOLENCE AGAINST FEMALE MINORS BY THE DISTRICT COURTS OF MARIBOR, MURSKA SOBOTA AND CELJE IN THE PERIOD 1930–1941

Gorazd BAJC

University of Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia

e-mail: gorazd.bajc@um.si

Veronika MEŠIČ

Zlatoličje 64a, 2205 Starše, Slovenia

e-mail: veronika.mesic@student.um.si

SUMMARY

This article focuses on the offence of sexual abuse of a minor, which was recognised as a felony under the articles 273 to 276 in the Criminal Code of the Kingdom of Yugoslavia. For sexual abuse of a minor under Article 273, the Code stipulated a punishment of up to ten years' imprisonment, or a sentence of 'rigorous imprisonment' if an "impure act" (e.g. groping, genital exhibition, etc.) was committed. As a special crime, the Code recognised sexual abuse of a minor who had not yet had sexual intercourse, for which the punishment was imprisonment of at least six months. Based on court records kept at the Regional Archives Maribor and the Historical Archives Celje, the article aims to establish how victims of these criminal acts were treated before the court and if courts took the victim's story into account when sentencing offenders. In the Regional Archives Maribor, there was one criminal file related to the sexual abuse of a minor in the archival fond 'District Court Maribor', and six criminal files in the archival fond 'District Court Murska Sobota'. More criminal files related to the sexual abuse of minors were found in the Historical Archives Celje, where fifty-one cases are preserved in the archival fond 'District Court Celje'. In this article, eleven cases were highlighted to outline the treatment of victims and the sentencing of offenders by the District Courts of Maribor, Murska Sobota, and Celje. In the examined cases of sexual abuse of minors, the courts gave a great deal of credibility to the victims. The Maribor and Murska Sobota District Courts sentenced all defendants in these cases to prison sentences, while the Celje District Court found the defendants not guilty and acquitted them in seven cases. Although all three courts found the defendants guilty in most cases, they were lenient in their sentencing and imposed lighter sentences than those prescribed by the Criminal Code. Moreover, we also found that in sentencing the accused the courts considered the social situation of the offenders, and in the case of some suspects imposed lower sentences and suspended serving them, pointing out the poor social (material, financial) situation of the accused in their rulings.

Keywords: Criminal Code of the Kingdom of Yugoslavia, sexual abuse of minors, sexual violence, Maribor District Court, Murska Sobota District Court, Celje District Court

VIRI IN BIBLIOGRAFIJA

- Bajc, Gorazd & Veronika Mešič (2024):** Nekateri vidiki spolnega nasilja nad ženskami v Kraljevini Jugoslaviji v luči civilnega in kazenskega prava. *Studia Historica Slovenica*, 24, 3, 641–669.
- Dolenc, Metod & Rudolf Sajovic (1932):** Novelirani kazenski zakonik za Kraljevino Jugoslavijo s kratkimi pojasnili. Ljubljana, Tiskovna zadruga.
- Dolenc, Metod (1929):** Tolmač h kazenskemu zakoniku. Ljubljana, Tiskovna zadruga.
- Društvo za nenasilno komunikacijo (2025):** Pravni slovar. <https://www.drustvo-dnk.si/pravni-koticek/53.html> (zadnji dostop: 2025-04-11).
- Kanduč, Zoran (1998):** Spolno nasilje (posilstva): kriminološke in kazenskopravne perspektive. *Anthropos*, 4–6, 187–208.
- Kanduč, Zoran (2018):** Družbeno nadzorovanje človeške seksualnosti v kriminološki perspektivi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 69, 3, 179–193.
- Kanduč, Zoran, Mihelj Plesničar, Mojca, Kmet, Saša, Petrovec, Dragan, Završnik, Aleš & Sabina Zgaga Markelj (2012):** Nežnejši spol? Ženske, nasilje in kazenskopravni sistem. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Kanduč, Zoran, Korošec, Damjan & Marko Bošnjak (1998):** Spolnost, nasilje in pravo. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti – Urad za žensko politiko.
- Korošec, Damjan (2008):** Spolnost in kazensko pravo. Od prazgodovine do t. i. modernega spolnega kazenskega prava. Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije.
- Melik, Jelka (2000):** V imenu Njegovega Veličanstva Kralja! Kazensko sodstvo v jugoslovanski Sloveniji v letih 1930–1941. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije.
- Melik, Jelka (2007):** Kazensko pravo in Slovenci v prvi Jugoslaviji. V: Pirjevec, Jože & Janko Pleterski (ur.): Problemi demokracije na Slovenskem v letih 1918–1941. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 212–215.
- Mešič, Veronika (2022):** Spolno nasilje nad ženskami v obdobju med 1930 in 1941 v luči ohranjenih dokumentov Pokrajinskega arhiva Maribor (magistrsko delo). Maribor, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.
- Ograjšek Gorenjak, Ida (2014):** Opasne iluzije. Rodni stereotipi u međuratnoj Jugoslaviji. Zagreb, Srednja Europa.
- PAM 0645** – Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), kazenske zadeve Vr, Kzp in Pr (fond Okrožno sodišče Maribor 1898–1941).
- PAM 0684** – PAM, kazenske zadeve Kzp (fond Okrožno sodišče Murska Sobota 1938–1941).
- Podvratnik, Tjaša (2010):** »V namenu, da bi ugodili svoji pohotnosti ...« Spolni delikti na Celjskem med leti 1927 in 1931. *Zgodovina za vse*, 17, 2, 86–124.
- Ratej, Mateja (2015):** Begunstvo profesorja Tofana: kulturnozgodovinski prerez Maribora v dvajsetih letih 20. stoletja. Ljubljana, Modrijan.

Remec, Meta (2018): Posilstva v času prve svetovne vojne. Zgodovina za vse, 25, 1, 5–31.

Robertson, Stephen (2002): Making Right a Girl's Ruin: Working-Class Legal Cultures and Forced Marriage in New York City, 1890–1950. *Journal of American Studies*, 36, 2, 199–230.

Stergar, Rok (1995): O posilni nečistosti, oskrumbi in drugih velikih nesramnostih. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 43, 1/2, 74–91.

ZAC 0609 – Zgodovinski arhiv Celje (ZAC), kazenski spisi (fond Okrožno sodišče Celje 1850–1978).